

R o z d z i a ł 1.

Administracja więziennictwa, nadzór i kontrola.

Art. 1. 1. Naczelne kierownictwo i nadzór nad więzieniami i aresztami sprawuje Minister Sprawiedliwości.

2. Nadzór bezpośredni nad więzieniami i aresztami wykonywa Główny Inspektor Straży Więziennej, delegowani przezeń inspektorzy więziennictwa lub inni wyżsi funkcjonariusze straży więziennej. Delegowanemu służą przy wykonywaniu czynności nadzorczych prawa przełożonego.

3. Kierownictwo bezpośrednie poszczególnych więzień i aresztów należy do naczelników więzień i aresztów.

Art. 2. 1. Do składu osobowego administracji więzień i aresztów należą:

- 1) naczelnicy więzień i aresztów;
- 2) odpowiednia liczba wyższych i niższych funkcjonariuszów straży więziennej;
- 3) kapelani i nauczyciele więzienni;
- 4) lekarze i sanitariusze więzienni;
- 5) personel pomocniczy.

2. Liczbę i rodzaj funkcjonariuszów, zatrudnionych w aresztach i więzieniach, ustala Minister Sprawiedliwości.

3. Na stanowiska w administracji więzień i aresztów mogą być powoływani oprócz funkcjonariuszów straży więziennej urzędnicy oraz pracownicy kontraktowi.

Art. 3. 1. Na stanowiska inspektorów więziennictwa, naczelników więzień i aresztów przydziela i przenosi Minister Sprawiedliwości.

2. Na inne stanowiska w więzieniach i aresztach przydziela i przenosi funkcjonariuszów straży więziennej Główny Inspektor Straży Więziennej.

Art. 4. 1. Naczelnicy więzień i aresztów są przełożonymi wszystkich funkcjonariuszów więziennych, przydzielonych do powierzonych im więzień lub aresztów.

2. Kapelani, nauczyciele, lekarze i sanitariusze sprawują zleczone im czynności zawodowe w granicach regulaminu, wydane przez Ministra Sprawiedliwości na podstawie art. 75 ustawy niniejszej.

Art. 5. Prokuratorzy apelacyjni i okręgowi czuwają nad legalnością uwięzienia, prawidłowym wykonywaniem kary i tymczasowego aresztowania oraz nad porządkiem więziennym.

R o z d z i a ł 2.

Więzienia, areszty oraz ich przeznaczenie.

Art. 6. 1. Minister Sprawiedliwości tworzy i znosi więzienia i areszty, stanowi o ich penitencjarnym przeznaczeniu oraz o podziale na 3 klasy w zależności od pojemności lub zakresu zadań penitencjarnych.

2. Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych ustala, które więzienia i areszty w całości lub w części oddane będą na czas mobilizacji lub wojny do dyspozycji Ministra Spraw Wojskowych.

3. W razie istnienia wolnych miejsc w więzieniach i aresztach wojskowych mogą — za zgodą Ministra Spraw Wojskowych — w nich być umieszczane osoby skazane i tymczasowo

aresztowane przez sądy powszechne. W stosunku do tych osób obowiązuje regulamin więzienny, wydany na podstawie art. 75 ustawy niniejszej.

Art. 7. Więzienia i areszty służą:

- 1) do wykonywania kar pozbawienia wolności, orzeczonych przez sądy powszechne lub władze administracyjne, a w przypadkach ustawą przewidzianych, do wykonywania kar pozbawienia wolności, orzeczonych przez sądy wojskowe;
- 2) do umieszczania osób zatrzymanych lub tymczasowo aresztowanych pod zarzutem przestępstw, należących do właściwości sądów powszechnych lub władz administracyjnych.

Art. 8. 1. Więzienia i areszty mogą służyć na mocy zarządzeń Ministra Sprawiedliwości również:

- 1) do umieszczania osób w przypadku innych przymusowych zatrzymań lub aresztowań, jeżeli ustawy szczególne inaczej nie stanowią;
- 2) do umieszczania osób wojskowych na wniosek władz wojskowych.

2. W przypadkach nie cierpiących zwłoki może zarządzenia te wydawać prokurator apelacyjny co do osób wojskowych skazanych i tymczasowo aresztowanych.

3. Umieszczenie osób tych w więzieniach i aresztach można uzależnić od zwrotu kosztów utrzymania, których wysokość określa Minister Sprawiedliwości.

Rozdział 3.

Rodzaje więzień i aresztów.

Art. 9. 1. Zatrzymanych i tymczasowo aresztowanych umieszcza się w aresztach śledczych lub w odrębnych oddziałach więzień i aresztów karnych.

2. Skazanych na karę aresztu umieszcza się w aresztach karnych lub w odrębnych oddziałach więzień karnych.

3. Skazanych na karę więzienia umieszcza się w więzieniach karnych.

Art. 10. 1. Kobiety umieszcza się w oddzielnych więzieniach i aresztach lub w odrębnych oddziałach więzień i aresztów.

2. Kobiety-matki z niemowlętami umieszcza się w odrębnych celach więzień i aresztów.

3. Przyjmowanie i pozostawianie dzieci w wieku ponad 2 lata w więzieniach jest zakazane. Dzieci te kieruje się pod opiekę rodziny lub właściwej do wykonywania opieki społecznej gminy.

4. Nietletnich, których sąd nakazał umieścić w więzieniu w odrębnych oddziałach dla nietletnich, umieszcza się w odrębnych oddziałach więzień i aresztów karnych. W takim oddziale można umieszczać również nietletnich zatrzymanych.

Art. 11. Areszty dzielą się na śledcze i karne.

Art. 12. 1. Więzienia karne dzielą się na zwykłe i specjalne, stosownie do ich penitencjarnego przeznaczenia.

2. W więzieniach specjalnych umieszcza się skazanych, którzy ze względu na swe właściwości wymagają wyodrębnienia i traktowania według metod szczególnych. Skazanych, nieprzydatnych do umieszczenia w więzieniach specjalnych, kieruje się do więzień zwykłych.

Art. 13. Więzienia specjalne są następujące:

- 1) więzienia obserwacyjno-rozdzielcze, w których przeprowadza się badanie osobowości skazanych na karę więzienia celem ustalenia metod postępowania i wyboru więzienia, do którego mają być kierowani dla odbywania kary;
- 2) więzienia dla słabych fizycznie, dla chorych na schorzenia niebezpieczne dla otoczenia i dla niepełnowartościowych psychicznie, którzy nie mogą być użyci do pracy w normalnych warunkach więziennych i wymagają odrębnego traktowania;
- 3) więzienia izolacyjne dla recydywistów, przestępców zawodowych lub z nawyknięcia oraz innych kategorii skazanych, co do których zachodzi potrzeba wyłączenia z więzień zwykłych i zastosowania obostrzonego rygoru ze względu na rodzaj i motywy przestępstwa lub też ich zachowanie się w więzieniu;
- 4) więzienia kolonie rolnicze dla skazanych, pracujących przed popełnieniem przestępstwa w rolnictwie lub rzemiosłach rolniczych, którzy w warunkach, zbliżonych do życia na wolności, pogłębiać będą swe wiadomości rolnicze;
- 5) więzienia zakłady rzemieślnicze dla skazanych, pochodzących ze środowisk miejskich rzemieślniczych i robotniczych, którzy nabywać tu będą i pogłębiać swe wiadomości fachowe;
- 6) więzienia lub oddziały dla niepełnoletnich w wieku od lat 17 do 21;
- 7) więzienia ruchome ośrodki pracy dla skazanych na karę pozbawienia wolności do lat trzech celem zatrudnienia ich przy robotach społecznie użytecznych.

Art. 14. Recydywiści, przestępcy zawodowi lub z nawyknięcia nie mogą być kierowani do więzień: kolonii rolniczych i zakładów rzemieślniczych.

Art. 15. 1. Wykonywanie kary więzienia i aresztu oraz tymczasowego aresztowania może być zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości przekazywane instytucjom, dającym rękojmię należytego spełnienia zadań, związanym z wykonaniem kary i tymczasowego aresztowania.

2. W instytucjach tych obowiązują wówczas przepisy ustawy niniejszej oraz ogólny regulamin więzienny, obowiązki zaś administracji więziennej wykonują pracownicy, wyznaczeni przez te instytucje za zgodą Ministra Sprawiedliwości.

R o z d z i a ł 4.

Wykonywanie tymczasowego aresztowania i kar pozbawienia wolności.

Art. 16. Kary więzienia, aresztu oraz tymczasowe aresztowanie wykonywa się zgodnie z treścią orzeczenia, przepisami ustaw karnych oraz ustawą niniejszą i regulaminem, wydanym przez Ministra Sprawiedliwości na podstawie art. 75 ustawy niniejszej.

Art. 17. 1. Oprócz użycia broni w przypadkach, przewidzianych w ustawie niniejszej, wolno przeciw osobom pozbawionym wolności stosować innego rodzaju siłę fizyczną tylko w granicach niezbędnych dla zapobieżenia ucieczce, bądź zatarciu śladów i dowodów przestępstwa oraz dla zachowania porządku i dyscypliny.

2. Rygory, ustalone dla skazanych, można stosować do osób tymczasowo aresztowanych tylko w celach, określonych w ust. 1.

3. Wszelkie rygory należy stosować z możliwym poszanowaniem godności ludzkiej osoby pozbawionej wolności.

Art. 18. Nieletni, umieszczeni w wyodrębnionych dla nich oddziałach w więzieniach i aresztach, podlegają przepisom obowiązującym w zakładach poprawczych.

Art. 19. 1. Karę więzienia, orzeczoną na czas ponad trzy lata, w więzieniach zwykłych wykonywa się w ten sposób, że skazany przechodzi kolejno poprzez różne stopnie uspołecznienia, zależnie od osiągniętej przez niego poprawy oraz, że ustala się dla każdego stopnia takie zmiany warunków odbywania kary, które by skazanych zbliżały stopniowo do życia na wolności (system progresywny).

2. W więzieniach: izolacyjnych, dla niepełnoletnich i zakładach rzemieślniczych stosuje się zasady systemu progresywnego do wszystkich skazanych.

Art. 20. Osadzenie w jednej celi wspólnej zatrzymanych lub tymczasowo aresztowanych ze skazanymi nastąpić może w przypadkach wyjątkowych; co do tymczasowo aresztowanych jednakże za zgodą władz, do których rozporządzenia pozostają.

Art. 21. 1. Rozmieszczenie skazanych zarządza Minister Sprawiedliwości.

2. Przenoszenie tymczasowo aresztowanych w obrębie swego okręgu zarządza prokurator apelacyjny. Przenoszenie tymczasowo aresztowanych do innych okręgów apelacyjnych zarządza Minister Sprawiedliwości.

R o z d z i a ł 5.

Opieka moralno-religijna.

Art. 22. 1. Pozbawionym wolności (zatrzymanym, tymczasowo aresztowanym, skazanym) należy umożliwić czerpanie nauk moralnych i pociechy religijnej ich wyznania, w szczególności udział w nabożeństwach i praktykach religijnych.

2. Tymczasowo aresztowani mogą brać udział w nabożeństwach i praktykach religijnych, jeżeli władze, do których rozporządzenia pozostają, nie poczyniły w tym względzie zastrzeżeń.

Art. 23. Oprócz kapelanów więziennych do sprawowania obowiązków duszpasterskich mogą być powołani przez Ministra Sprawiedliwości, a w nagłych przypadkach przez naczelników więzień i aresztów, duchowni tych wyznań religijnych, do których należą pozbawieni wolności.

Art. 24. 1. Skazanym oraz tymczasowo aresztowanym mogą być udzielane zezwolenia na zawarcie związków małżeńskich.

2. Zezwolenie takie uzależnia się od stanu zdrowia psychicznego i fizycznego osób, pragnących wstąpić w związki małżeńskie.

3. Zezwolenia na zawarcie związku małżeńskiego skazanym udziela Minister Sprawiedliwości, tymczasowo aresztowanym zaś władze, do których rozporządzenia pozostają.

R o z d z i a ł 6.

Oświata szkolna i pozaszkolna.

Art. 25. 1. Więzienia dla niepełnoletnich, zakłady rzemieślnicze, kolonie rolnicze oraz więzienia zwykle o progresywnym systemie odbywania kary winny posiadać szkoły ogólnokształcące i zawodowe o niższym poziomie nauczania.

2. W więzieniach i aresztach, nie objętych ust. 1, prowadzi się pracę oświatową, zwalczającą przede wszystkim analfabetyzm.

3. Niezależnie od niższych szkół ogólnokształcących i zawodowych mogą być w więzieniach prowadzone szkoły lub kursy o wyższym poziomie nauczania ogólnego i zawodowego.

Art. 26. 1. Obowiązkowemu nauczaniu podlegają:

- 1) niepełnoletni,
- 2) skazani, odbywający karę według zasad systemu progresywnego,
- 3) osadzeni w koloniach rolniczych i zakładach rzemieślniczych,
- 4) analfabeci w wieku do lat 40, skazani na kary ponad 6 miesięcy.

2. Skazani, nie zaliczający się do osób, wymienionych w ust. 1, mogą pobierać naukę za zezwoleniem naczelnika więzienia, a tymczasowo aresztowani nadto za zgodą władz, do których rozporządzenia pozostają.

Art. 27. W celu podniesienia poziomu umysłowego i etycznego skazanych prowadzi się w więzieniach pracę oświatową pozaszkolną.

Art. 28. Oświata pozaszkolna polega na urządzaniu odczytów, pogadanek, organizowaniu zespołów dokształcających, przedstawień teatralnych, kinematograficznych, audycji radiowych oraz na krzewieniu czytelnictwa.

Art. 29. 1. Potrzeby czytelnictwa zaspakajają Centralna Biblioteka Zakładów Penitencjarnych oraz miejscowe biblioteki więzienne.

2. Zezwoleń na korzystanie z czasopism i książek spoza więzienia udziela skazanym naczelnik więzienia, a tymczasowo aresztowanym władze, do których rozporządzenia pozostają.

Art. 30. Oprócz nauczycieli więziennych powołani być mogą do prowadzenia oświaty szkolnej i pozaszkolnej funkcjonariusze straży więziennej, członkowie komitetów więziennych, a za zezwoleniem naczelnika więzienia także osoby z ramienia patronatów, instytucji kulturalnych i oświatowych oraz skazani, posiadający odpowiednie kwalifikacje.

Art. 31. Inspekcja szkolna oraz powołane do kontroli szkół publicznych organa Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego mają prawo nadzoru nad szkołami więziennymi. Władze samorządowe, współdziałające z Ministerstwem Sprawiedliwości w zakresie nauczania szkolnego, mogą dokonywać wizytacji szkół więziennych.

Art. 32. 1. Zakres wiadomości, nabytych przez pozbawionych wolności, sprawdzają komisje egzaminacyjne.

2. Egzamin odbywa się w więzieniu.

3. W skład komisji wchodzi: delegaci władz szkolnych lub władz samorządowych, naczelnik więzienia oraz nauczyciele więzienni.

4. Pozbawieni wolności otrzymują od władz szkolnych świadectwa bez zaznaczenia, że uzyskali je podczas przebywania w więzieniu lub areszcie.

R o z d z i a ł 7.

Wychowanie fizyczne.

Art. 33. W celu zapobiegania ujemnym wpływom pozbawienia wolności na stan zdrowia skazanych oraz wyrobienia w nich poczucia dyscypliny, prowadzi się wychowanie fizyczne.

Art. 34. Ćwiczenia fizyczne odbywają się pod kierownictwem wykwalifikowanych funkcjonariuszów straży więziennej. Nadzór nad ćwiczeniami sprawują lekarze.

Art. 35. W więzieniach i aresztach powinny być w miarę możliwości urządzone sale gimnastyczne lub też przeznaczone tereny dla ćwiczeń fizycznych.

Art. 36. Pozbawieni wolności korzystają codziennie z przechadzki w granicach określonych w regulaminie.

R o z d z i a ł 8.

Organizacja pracy.

Art. 37. W więzieniach i aresztach prowadzi się roboty pożyteczne celem nauczania i przyzwyczajania skazanych do pracy oraz zmniejszenia wydatków na ich utrzymanie.

Art. 38. 1. Pozbawieni wolności, zatrudnieni w więzieniach i aresztach, nie otrzymują za pracę wynagrodzenia.

2. Naczelnik więzienia przedstawia do warunkowego zwolnienia skazanych, którzy, poza wzorowym zachowaniem okazali w pracy pilność i sumienność. Minister Sprawiedliwości może zaliczyć dwa dni pracy za trzy dni kary pozbawienia wolności skazanym, zatrudnionym w więzieniach ruchomych ośrodkach pracy co najmniej w ciągu trzech miesięcy, a pracującym pilnie i wydajnie.

3. Skazanym, pozbawionym środków utrzymania, mogą być wypłacane w chwili zwolnienia zasilki pieniężne w wysokości, zależnej od rodzaju wykonywanej pracy i ilości przepracowanych dni.

Art. 39. 1. Osoby, skazane na karę więzienia, obowiązane są do pracy według wskazań naczelnika więzienia.

2. Osoby, skazane na areszt, obowiązane są do pracy według własnego wyboru; jeżeli praca wybrana narusza wewnętrzny porządek aresztu lub aresztant żadną pracą zająć się nie chce, naczelnik wyznacza mu pracę odpowiednią.

3. Tymczasowo aresztowani mogą być za ich zgodą zatrudnieni po uzyskaniu zezwolenia władz, do których rozporządzenia pozostają.

Art. 40. 1. Skazanych zatrudnia się:

- 1) w warsztatach więzień i aresztów;
- 2) w gospodarstwach rolnych i ogrodniczych więzień i aresztów;
- 3) przy robotach społecznie użytecznych, organizowanych i administrowanych przez władze państwowe i samorządowe;
- 4) przy robotach gospodarczych, niezbędnych w więzieniach i aresztach.

2. Do wykonywania robót gospodarczych w obrębie więzień i aresztów obowiązani są również tymczasowo aresztowani.

3. Skazani, posiadający kwalifikacje do pracy biurowej, nauczycielskiej, technicznej i sanitarnej, mogą być zatrudniani w charakterze sił pomocniczych w odpowiednich działach służby więzień i aresztów.

4. Przy zatrudnianiu pozbawionych wolności stosuje się niezbędne urządzenia, chroniące ich od chorób, okaleczeń i śmierci.

Art. 41. 1. Naczelnik więzienia lub aresztu na podstawie opinii lekarza więziennego rozstrzyga o niezdolności skazanych do pracy w ogóle lub też do poszczególnych rodzajów pracy.

2. Skazani mogą być zatrudniani na robotach społecznie użytecznych z wyjątkiem tych, którzy zostali uznani za niezdolnych do pracy fizycznej przez lekarza więziennego.

3. Nieletni sprawcy czynów przestępnych w wieku do lat 17, osadzeni w specjalnych oddziałach przy więzieniach, nie mogą być zatrudniani ciężką pracą fizyczną.

4. Kobiety wolne są od pracy w okresie 6-tygodniowym czasu przed i po rozwiązaniu.

R o z d z i a ł 9.

Opieka sanitarna i lekarska.

Art. 42. Opieka sanitarna i lekarska polega na: czuwaniu nad stanem sanitarnym więzień i aresztów, stanem zdrowia i odżywianiem osób, pozbawionych wolności, na leczeniu, prowadzeniu szpitali, izb chorych i aptek.

Art. 43. 1. Do sprawowania kontroli nad stanem sanitarnym i lecznictwem w więzieniach i aresztach powołani są przez Ministra Sprawiedliwości inspekcyjni lekarze więzienni.

2. Na terenie więzień i aresztów inspekcyjni lekarze więzienni współdziałają z sanitarnymi organami władz administracji ogólnej w spełnianiu zadań tych organów. Zasady współdziałania określi regulamin, wydany przez Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Opieki Społecznej.

Art. 44. Niezależnie od więzień specjalnych, wskazanych w art. 13 ust. 2, tworzy się:

- 1) szpitale okręgowe, przeznaczone dla jednej lub kilku specjalności lekarskich;
- 2) szpitale miejscowe, przeznaczone na potrzeby lokalne danego więzienia;
- 3) izby chorych w więzieniach o pojemności do 150 osób, przeznaczone dla chorych, nie wymagających dłuższego leczenia.

Art. 45. Chorych na ostre choroby zakaźne leczy się w szpitalach samorządowych lub państwowych.

Art. 46. Na prośbę pozbawionego wolności lub jego rodziny może być udzielone zezwolenie na leczenie przez lekarzy prywatnych, w stosunku do tymczasowo aresztowanych tylko za zgodą władz, do których rozporządzenia pozostają. Koszty tego leczenia ponosi pozbawiony wolności lub jego rodzina.

R o z d z i a ł 10.

Zywnienie, odzież i pomieszczenie.

Art. 47. Żywnienie, odzież, bielizna, oświetlenie i opalanie pomieszczeń oraz ogólne warunki sanitarne i higieniczne bytowania pozbawionych wolności powinny odpowiadać wymaganiom, koniecznym do utrzymania ich zdrowia oraz zdolności do pracy i nauki.

Art. 48. 1. Wartość odżywcza dziennej racji żywienia winna zawierać od 2.400 do 3.000 kalorii, zależnie od rodzaju zatrudnienia pozbawionego wolności, a dla nieletnich, kobiet ciężarnych i karmiących przynajmniej 3.000 kalorii.

2. Żywnienie chorych i rekonwalescentów odbywa się według wskazań lekarza więziennego, jednak wartość odżywcza dziennej racji tego żywienia nie powinna zawierać ponad 4.000 kalorii.

Art. 49. 1. Pozbawieni wolności otrzymują w więzieniach i aresztach żywnienie, odzież, bieliznę, opał i oświetlenie.

2. Kategorie osób, które mogą się odżywiać na koszt własny i korzystać z własnej odzieży i bielizny, ustala regulamin.

3. Na dostarczenie i zakup dodatkowej żywności, bielizny i odzieży zezwala naczelnik więzienia lub aresztu w ilości i granicach, ustalonych w regulaminie.

R o z d z i a ł 11.

komunikowanie się skazanych i tymczasowo aresztowanych ze światem zewnętrznym.

Art. 50. Skazanym i tymczasowo aresztowanym wolno przyjmować w granicach, zakreślonych przez regulamin, odwiedziny oraz pro-

wadzić korespondencję na podstawie zezwolenia właściwych władz sądowych, prokuratorskich i więziennych. Prawa tego można ich pozbawić czasowo tylko tytułem kary dyscyplinarnej, a tymczasowo aresztowanych ponadto na zlecenie władz, do których rozporządzenia pozostają.

Art. 51. 1. W toku dochodzenia i śledztwa zezwoleń, wymienionych w artykule poprzedzającym, udzielają właściwe władze śledcze, zaś od czasu przekazania tymczasowo aresztowanego do rozporządzenia sądu, aż do uprawomocnienia się wyroku, właściwy sąd lub prokurator.

2. Zezwolenie takie w stosunku do uwięzionych osób wojskowych, w przypadkach osadzenia ich w więzieniu lub w areszcie, w myśl przepisu art. 7 pkt 1) ustawy niniejszej, wydają właściwe władze wojskowe, sądowe lub prokuratorskie, do których rozporządzenia pozostają.

3. Właściwe władze śledcze, o których mowa w ust. 1 i 2 niniejszego artykułu, mogą do wydawania takich zezwoleń upoważnić naczelników więzień lub aresztów, w których przebywają tymczasowo aresztowani.

4. Wszystkim skazanym zezwoleń takich udziela naczelnik więzienia lub aresztu.

Art. 52. Pozbawieni wolności mają prawo swobodnego składania pism, prośb, zażaleń i środków odwoławczych do władz sądowych i administracyjnych.

Rozdział 12.

Kary dyscyplinarne, ulgi i nagrody.

Art. 53. 1. Pozbawieni wolności podlegają za przekroczenia rygoru i porządku, ustalonego w regulaminie dla więzień i aresztów, karom dyscyplinarnym w zależności od stopnia winy, okoliczności czynu i indywidualnych cech charakteru sprawcy.

2. Sprawca podlega ponadto karze według zasad ogólnych, jeżeli przekroczenie ma znamiona przestępstwa.

3. Skazanym, wyróżniającym się swoim sprawowaniem, pracą i postępowaniem w szkole, mogą być udzielane ulgi i nagrody.

Art. 54. 1. Karami dyscyplinarnymi są:

- 1) nagana;
- 2) pozbawienie ulgi;
- 3) pozbawienie prawa korzystania z książek na czas do dwóch tygodni;
- 4) pozbawienie prawa komunikowania się osobistego i listownego na czas najwyżej do trzech miesięcy;
- 5) pozbawienie prawa otrzymywania przesyłek żywnościowych na czas do trzech miesięcy;
- 6) post o chlebie i wodzie nie częściej niż co drugi dzień; ogólna liczba dni po-

stu, wymierzonych jednorazowo, nie może przekraczać dni siedmiu;

- 7) pozbawienie pościeli (twarde łóżce) na czas do dwóch tygodni;
- 8) odosobnienie w celi na to przeznaczonej na czas do dwóch tygodni;
- 9) zamknięcie w ciemnej celi na czas do dni trzech; przy karach ponad sześć miesięcy więzienia czas ten może być na skutek zarządzenia prokuratora nie zaliczony na poczet kary, wyznaczonej przez sąd;
- 10) przeniesienie do niższego stopnia uspołecznienia;
- 11) przeniesienie do więzienia izolacyjnego.

2. Kary, wskazane w ust. 1 pkt 4) — 9), mogą być podwojone w stosunku do recydywistów, przestępców zawodowych i z nawyknięcia oraz wszystkich kategorii skazanych, umieszczonych w więzieniach izolacyjnych.

Art. 55. Naczelnik więzienia lub aresztu potrąca z sum, posiadanych przez pozbawionych wolności w depozycie, koszt naprawy rozmyślnie zniszczonych i uszkodzonych przez nich rzeczy skarbowych.

Art. 56. 1. Naczelnik więzienia lub aresztu wymierza kary dyscyplinarne i udziela ulg i nagród.

2. Przed wykonaniem kar, wymienionych w art. 54 ust. 1 pkt 6), 8) i 9), należy zasięgnąć opinii lekarza więziennego co do stanu zdrowia pozbawionego wolności.

3. Nie stosuje się kar, wymienionych w art. 54 ust. 1 pkt 6) — 9) do kobiet brzemiennych i karmiących.

Art. 57. 1. Przeciw decyzji o nałożeniu kary dyscyplinarnej pozbawieni wolności mogą wnieść zażalenie, które naczelnik niezwłocznie przedstawia prokuratorowi sądu okręgowego.

2. Prokurator orzeka niezwłocznie i ostatecznie.

3. Zażalenie nie wstrzymuje wykonania kary.

Art. 58. Nałożenie kajdan może być stosowane tylko jako szczególny środek zapobiegawczy za zezwoleniem prokuratora, a w przypadkach nagłych na zarządzenie naczelnika więzienia, który o tym niezwłocznie zawiadamia prokuratora.

Rozdział 13.

Współpraca społeczeństwa z władzami więziennymi.

Art. 59. Dla współpracy społeczeństwa z władzami więziennymi tworzy się komitety więzienne.

Art. 60. Komitety więzienne współdziałają z władzami więziennymi w zakresie organi-

zycji opieki religijnej i moralnej, oświaty szkolnej i pozaszkolnej, pracy, wychowania fizycznego oraz na żądanie władz wydają opinie w sprawach warunkowego zwolnienia lub ulaskawienia skazanych.

Art. 61. W przypadkach odbywania kary według zasad systemu progresywnego komitet więzienny, po zapoznaniu się z indywidualnymi cechami charakteru i stopniem poprawy skazanych, opiniuje o celowości zaliczania do poszczególnych stopni uspołecznienia.

Art. 62. 1. Skład osobowy, organizację, zakres kompetencji oraz uprawnień członków komitetu więziennego określa regulamin.

2. Członkowie komitetu nie otrzymują wynagrodzenia za pracę.

Art. 63. 1. Dla udzielania pomocy materialnej, moralnej i prawnej skazanym, ich rodzinom i zwolnionym z więzień lub aresztów mogą być tworzone za zgodą Ministra Sprawiedliwości patronaty więzienne przy poszczególnych więzieniach i aresztach; patronaty te pozostają pod jego nadzorem.

2. Uprawnienia Ministra Opieki Społecznej, wynikające z przepisów o opiece społecznej, pozostają w mocy w zakresie nadrozu nad patronatami.

Art. 64. Zakres uprawnień członków patronatu więziennego na terenie więzień i aresztów określa regulamin.

Rozdział 14.

Użycie broni. Wzywanie siły zbrojnej.

Art. 65. Funkcjonariusze więziennictwa podczas wykonywania czynności służbowych mają prawo użycia broni:

- 1) w celu odparcia niebezpieczeństwa napadu lub zamachu, zagrażającego życiu, zdrowiu lub wolności funkcjonariusza, czy też innych osób, wreszcie w celu przeciwdziałania przedsięwzięciu czynności, zmierzających bezpośrednio do takiego napadu lub zamachu;
- 2) w razie nieśłuchania wezwania do natychmiastowego odłożenia broni lub innych przedmiotów, których użycie może zagrażać zdrowiu lub życiu funkcjonariusza, czy też innej osoby oraz jeżeli wezwany po odłożeniu broni lub innych przedmiotów bez zezwolenia samowolnie je podejmuje;
- 3) w celu odparcia niebezpiecznego napadu lub zamachu, zagrażającego mieniu publicznemu lub prywatnemu, albo też w celu przeciwdziałania przedsięwzięciu czynności, zmierzających bezpośrednio do takiego napadu lub zamachu;

4) w celu pokonania oporu czynnego, udaremniającego przeprowadzenie czynności służbowej, w celu pokonania gwałtu fizycznego, nie mającego charakteru napadu lub zamachu, określonego w pkt 1), lecz skierowanego ku pozbawieniu funkcjonariusza możliwości wypełnienia obowiązków służby przez usiłowanie rozbrojenia, obezwładnienia itp.;

5) w celu pokonania oporu, polegającego na zbiorowym odmówieniu posłuszeństwa rozkazom, wydanym w granicach pełnionej służby;

6) w celu udaremnienia ucieczki pozbawionego wolności;

7) w celu ujęcia pozbawionego wolności, który ucieka lub unieszkodliwiania go, jeśli zajął stanowisko obronne albo schronił się do kryjówki;

8) podczas pełnienia służby wartowniczej albo konwojowej przeciwko osobie, pełniącej lub usiłującej popełnić czyn przestępny, zmierzający do uszkodzenia, naruszenia lub uszczuplenia przedmiotu chronionego lub osobie, która nie usłucha rozkazu wartownika lub konwojenta, wydanego w granicach pełnionej służby;

9) przeciwko osobom, które przy pomocy gwałtu usiłują wtargnąć lub wtargnęły do więzienia lub aresztu.

Art. 66. 1. Użycie broni w przypadkach, wyszczególnionych w artykule poprzedzającym, może nastąpić po jednorazowym wezwaniu do zaniechania lub spełnienia danej czynności i tylko wówczas, gdy pożądanego celu nie można osiągnąć innymi środkami, nie pociągającymi niebezpieczeństwa dla funkcjonariusza i osób trzecich. Jeżeli ze względu na okoliczności danego wypadku wezwanie jest niemożliwe, użycie broni może nastąpić po jednorazowym wystrzale ostrzegawczym w powietrze.

2. Ograniczeń ust. 1 nie stosuje się w przypadkach, w których zwłoka połączona jest z niebezpieczeństwem dla osoby funkcjonariusza lub innych osób, albo w których zwłoka może udaremnnić pościg i ujęcie pozbawionego wolności lub spowodować klęskę żywiołową.

Art. 67. W przypadkach pełnienia czynności służbowych przez kilku funkcjonariuszów więziennictwa wspólnie, naczelnik więzień lub aresztu decyduje o potrzebie użycia broni i o wyborze jej rodzaju. Decyzja ta przysługuje funkcjonariuszowi najstarszemu stopniem lub służbą spośród funkcjonariuszów obecnych, gdy zwłoka grozi niebezpieczeństwem lub gdy funkcjonariuszowi zlecono kierownictwo czynności, spełnianej poza więzieniem lub aresztem.

Art. 68. Funkcjonariusz więziennictwa, który użył broni, powinien natychmiast o tym donieść naczelnikowi więzienia lub aresztu. W każdym przypadku użycia broni naczelnik

przeprowadza dochodzenie w celu stwierdzenia, czy użycie broni zgodne było z przepisami ustawy niniejszej. Jeżeli użycie broni spowodowało śmierć, uszkodzenie ciała albo nastąpiło wbrew przepisom ustawy niniejszej, naczelnik więzienia lub aresztu zawiadamia bezzwłocznie właściwego prokuratora.

Art. 69. 1. W razie zagrożenia bezpieczeństwa, naczelnik więzienia lub aresztu powinien wezwać pomocy policyjnej, czy też wojskowej za pośrednictwem władzy administracji ogólnej. Z wezwaniem o pomoc należy zwrócić się tylko wówczas, jeżeli przewiduje się, że mimo użycia wszystkich środków własne siły nie starczą do utrzymania bezpieczeństwa, bądź przywrócenia spokoju i porządku.

2. W nagłych wypadkach pomoc policyjną może być wezwana bezpośrednio.

3. O wezwaniu pomocy naczelnik zawiadamia właściwego prokuratora i władzę przełożoną, a w przypadku, przewidzianym w ust. 2, również władzę administracji ogólnej.

Rozdział 15.

Przepisy szczególne.

Art. 70. 1. W razie ucieczki mienie ruchome pozbawionego wolności, przechowywane w więzieniu lub areszcie, przepada na rzecz Skarbu Państwa po upływie 6 miesięcy od dnia ucieczki, jeżeli w tym czasie zbiegły nie wrócił lub nie został zatrzymany.

2. Odzież, bieliznę i obuwie zbiegłego naczelnik więzienia lub aresztu ma prawo rozdzielić między osoby zwalniane.

3. Inne mienie ruchome naczelnik sprzedaje w drodze licytacji, a uzyskane stąd kwoty łącznie z gotówką, pozostawioną przez zbiegłego, zużywa na zakup odzieży i obuwia dla zwalnianych, potrzebujących takiej pomocy.

4. Przepis ten dotyczy również mienia ruchomego pozostałego po zmarłym, jeżeli spadkobiercy zmarłego nie zgłoszą się po niego w przeciągu 6 miesięcy lub jeżeli zmarły nie rozporządził inaczej.

Art. 71. 1. Naczelnik więzienia lub aresztu — po porozumieniu się z właściwą władzą administracji ogólnej — może zezwolić rodzinie zmarłego na pogrzebanie zwłok na koszt własny.

2. Zwłoki pozbawionych wolności, nie zabrane przez rodzinę, powinny być pogrzebane staraniem władz więzienia lub aresztu, albo też przekazane właściwym władzom lub instytucjom.

Art. 72. Skazanym należy umożliwić powrót na koszt Skarbu Państwa do miejsca stałego zamieszkania, jeżeli nie posiadają na to dostatecznych środków.

Rozdział 16.

Przepisy przejściowe i końcowe.

Art. 73. Do czasu przejścia przez straż więzienną obowiązków konwojowania pozbawionych wolności, obowiązki te pełni policja państwowa w dotychczasowym zakresie.

Art. 74. 1. Do czasu wyznaczenia funkcjonariuszów straży więziennej na stanowiska naczelników więzień i aresztów przy sądach grodzkich pozostają one pod bezpośrednim zarządem kierowników tych sądów, jako przełożonych.

2. Oprócz funkcjonariuszów straży więziennej, w więzieniach tych pełnią obowiązki niżsi funkcjonariusze państwowi, wyznaczeni przez prezesów właściwych sądów okręgowych.

Art. 75. 1. Minister Sprawiedliwości wyda regulaminy dla więzień i aresztów, w których określi wewnętrzną ich organizację, sposób wykonywania kar, tryb i zasady nakładania kar dyscyplinarnych, udzielania ulg i nagród. Ponadto Minister Sprawiedliwości wyda instrukcję służbową dla funkcjonariuszów więziennictwa oraz ustali obowiązki i uprawnienia prokuratorów z tytułu nadzoru penitencjarnego.

2. Do czasu wydania regulaminów na podstawie ust. 1 niniejszego artykułu obowiązują przepisy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 czerwca 1931 r. (Dz. U. R. P. Nr 71, poz. 577) w sprawie regulaminu więziennego, o ile nie są sprzeczne z postanowieniami ustawy niniejszej.

Art. 76. Nie stosuje się przepisów ustawy niniejszej do aresztów gminnych.

Art. 77. Z dniem wejścia w życie ustawy niniejszej traci moc obowiązującą rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 marca 1928 r. w sprawie organizacji więziennictwa (Dz. U. R. P. Nr 29, poz. 272).

Art. 78. Wykonanie ustawy niniejszej porucza się Ministrowi Sprawiedliwości w porozumieniu z właściwymi ministrami.

Art. 79. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Prezydent Rzeczypospolitej: *I. Mościcki*

Prezes Rady Ministrów: *Sławoj Składkowski*

Minister Sprawiedliwości: *W. Grabowski*